

INFORMATOR

**ZA OSTVARIVANJE PRAVA OSOBA SA
AUTIZMOM I NJIHOVIH PORODICA**

Beograd, decembar
2014.

Urednik
Aleksandra Sretenović

Za izdavača
AUTIZAM SRBIJA

Štampa
“KOSMOS” d.o.o, Beograd

Grafička priprema
“KOSMOS” d.o.o, Beograd

Lektor
Zorica Čolić

Tiraž
1000 primeraka

SADRŽAJ:

• Predgovor	4
• O autizmu (dijagnostika)	9
• Obrazovanje	14
• Zdravstvena zaštita	24
• Finansijska podrška porodici sa decom	29
• Socijalna zaštita	31
• Oduzimanje poslovne sposobnosti	36
• Starateljstvo	38
• Produženo roditeljsko pravo	40
• Rad i zapošljavanje	41
• Olakšice	44
• Udruženja i institucije za zaštitu prava	49
• Preporuke i korišćena literature	51

PREDGOVOR

Ovaj Informator, namenjen je prvenstveno porodicama osoba sa autizmom, ali i ustanovama i institucijama sistema, koje se bave tretmanom osoba sa autizmom, ili su nadležne za rešavanje o nekom njihovom pravu.

Dugogodišnje iskustvo u radu i svakodnevno obraćanje roditelja osoba sa autizmom Savezu udruženja Srbije za pomoć osobama sa autizmom¹, pokazali su da je nizak stepen informisanosti o njihovim pravima, važećim propisima i procedurama veliki problem u ostvarivanju istih, što za posledicu ima otežano funkcionisanje života porodica.

Zato je ideja o objedinjavanju zakonskih rešenja u jednom ovakvom Informatoru prepoznata i realizovana.

Po rečima roditelja, Centar za socijalni rad, u dosadašnjoj praksi, pokazao se kao nedovoljno aktivan i stručan u pružanju blagovremenih i tačnih informacija, što je dovodilo do velikog gubitka vremena roditelja i propuštanja da ostvare njihova prava.

Prilikom sakupljanja materijala za izdavanje Informatora, roditeljima je prosleđen upitnik, u kome su mogli da postave pitanja iz onih oblasti koje su im najnejasnije. Roditelji su rangirali ponuđene oblasti po prioritetima. Najveći broj pitanja odnosio se na pitanja iz oblasti:

- Socijalne zaštite
- Zdravstvene zaštite
- Komunalnih i poreskih olakšica
- Obrazovanja
- Novčanih davanja

---

¹ <http://www.autizam.org.rs>

- Dijagnostike
- Zaštite imovine osoba sa autizmom
- Prava na nasleđivanje
- Starateljstva
- Produženog roditeljskog prava
- Uloge postojećih sistema za podršku (primarno Centra za socijalni rad)
- Zaštite od zlostavljanja
- Organizacija za zaštitu prava osoba sa autizmom.

Postojeća zakonska terminologija ne koristi uvek termin „osoba sa autizmom“ ili „osoba iz autističnog spektra“ već i termine kao što su „dete ili osoba ometena u razvoju“, „osoba sa intelektualnim poteškoćama“ i „osoba sa invaliditetom“.

Najvažnija pravna dokumenta koja garantuju prava osobama sa autizmom su: Ustav Republike Srbije, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i drugi zakoni i podzakonski akti kojima se uređuju različite pravne oblasti.

Od međunarodnih dokumenata najvažniji su: Povelja o pravima osoba sa autizmom i Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom.

Ustav Republike Srbije, kao najviši pravni akt u Republici Srbiji zabranjuje svaku diskriminaciju.

- Pred Ustavom i zakonom su svi jednaki.
- Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije.
- Ustav zabranjuje neposrednu ili posrednu diskriminaciju, diskriminaciju po bilo kom osnovu, naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti, psihičkog ili fizičkog invaliditeta.

Prema Ustavu, posebna zaštita pruža se deci o kojoj se roditelji ne staraju i deca koja su ometena u psihičkom ili fizičkom razvoju.²

U **Zakonu o zabrani diskriminacije** stoji da su svi jednaki i da uživaju jednak položaj i jednaku pravnu zaštitu, bez obzira na lična svojstva.³

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom zasniva se na načelima:

- Zabrane diskriminacije osoba sa invaliditetom
- Poštovanju ljudskih prava i dostojanstva osoba sa invaliditetom
- Uključenosti osoba sa invaliditetom u sve sfere društvenog života na ravnopravnoj osnovi
- Uključenosti osoba sa invaliditetom u sve procese u kojima se odlučuje o njihovim pravima i obavezama
- Jednakih prava i obaveza⁴

U ovom Zakonu izraz „osobe sa invaliditetom“ označava osobe sa urođenom ili stečenom fizičkom, senzornom, intelektualnom ili emocionalnom onesposobljenošću, koje usled društvenih ili drugih prepreka nemaju mogućnost ili imaju ograničene mogućnosti da se uključe u aktivnosti društva na istom nivou sa drugima, bez obzira na to da li mogu da ostvaruju pomenute aktivnosti uz upotrebu tehničkih pomagala ili službi podrške.⁵

Povelja o pravima osoba sa autizmom, prezentovana na IV Kongresu autizma Evrope, u Hagu 1992. godine propisuje pravo osoba sa autizmom da žive samostalan i celovit život u skladu sa svojim mogućnostima.⁶

---

² Ustav Republike Srbije („Službeni glasnik RS“ br.98/2006)

³ Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik RS“ br.22/2009)

⁴ Zakon o zabrani diskriminacije osoba sa invaliditetom („Službeni glasnik RS“ br.33/2006)

⁵ Povelja o pravima osoba sa autizmom, Hag 1992.

⁶ Priručnik za prvih 100 dana, *Autism speaks* (Saradnici na srpskoj verziji priručnika Veronika Išpanović, Milica Pejović-Milovančević, Vesna Petrović, Nada Dragojević)

U ovom dokumentu propisuju se i:

- Pravo osoba sa autizmom na dostupnu, nepristrasnu i tačnu kliničku dijagnozu i tretman
- Pravo osoba sa autizmom na dostupno i adekvatno obrazovanje
- Pravo osoba sa autizmom (i njihovih predstavnika) da budu uključeni u sva odlučivanja koja se tiču njihove budućnosti. Njihove lične želje moraju biti u najvećoj mogućoj meri prepoznate i uvažene
- Pravo osoba sa autizmom na dostupno i adekvatno stanovanje
- Pravo osoba sa autizmom na opremu, pomoć i podršku neophodnu za sadržaj života sa poštovanjem i nezavisnošću
- Pravo osoba sa autizmom na prihod dovoljan da obezbedi adekvatnu ishranu, odeću, smeštaj i ostale životne potrebe
- Pravo osoba sa autizmom da učestvuju, koliko je moguće, u realizaciji i rukovođenju usluga koje obezbeđuju njihov ugodan život
- Pravo osoba sa autizmom na adekvatno savetovanje i brigu za njihovo fizičko, mentalno i duhovno zdravlje. U ovo pravo je uključen i adekvatan tretman i medicinska zaštita u njihovom najboljem interesu, sa preduzetim svim zaštitnim merama
- Pravo osoba sa autizmom na adekvatno zaposlenje i stručnu obuku bez diskriminacije i predrasuda. Obuka i zapošljavanje treba da zadovolje mogućnosti i želje individue.
- Pravo osoba sa autizmom na dostupan prevoz i slobodno kretanje
- Pravo osoba sa autizmom na učešće u kulturnim, zabavnim, rekreativnim i sportskim aktivnostima
- Pravo osoba sa autizmom na ravnopravno korišćenje svih sredstava, usluga i učešća u aktivnostima zajednice

- Pravo osoba sa autizmom na seksualne i ostale odnose, uključujući i brak, bez iskorišćavanja ili prisile.
- Pravo osoba sa autizmom (i njihovih predstavnika) na zakonsko zastupanje i potpunu zaštitu njihovih legalnih prava
- Pravo osoba sa autizmom na slobodu od straha i pretnji zatvaranjem u psihijatrijske bolnice ili druge ustanove zatvorenog tipa
- Pravo osoba sa autizmom na slobodu od zloupotrebe fizičkim tretmanom ili zanemarivanjem
- Pravo osoba sa autizmom na slobodu od zloupotrebe ili pogrešne primene medikamentozne terapije
- Pravo osoba sa autizmom (i njihovih predstavnika) na informacije sadržane u njihovim ličnim, medicinskim, psihijatrijskim i obrazovnim dokumentima
- Osobe sa autizmom treba da uživaju ista prava i privilegije kao i ostali stanovnici Evrope. Ta prava treba da se unapređuju, štite i sprovode u odgovarajućim zakonima svake zemlje.⁷

Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, doneta 2006. godine od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija uz Opcioni protokol, ima za cilj da se unapredi, zaštiti i osigura puno i jednako uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda svim osobama sa invaliditetom i unapredi poštovanje njihovog urođenog dostojanstva.

Republika Srbija je potpisala Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom i Opcioni protokol 2007. godine, a Narodna skupština Republike Srbije je ratifikovala izglasavanjem zakona o potvrđivanju Konvencije i Opcionog protokola 2009. godine.

Osobe sa invaliditetom uključuju i one koje imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili čulna oštećenja, koja u interakciji sa raznim preprekama mogu ometati njihovo puno i efikasno učešće u društvu na jednakoj osnovi sa drugima.

---

⁷ Ustav Republike Srbije, "Službeni glasnik RS" br.98/2006

Opšta načela Konvencije su:

- Poštovanje urođenog dostojanstva, individualna samostalnost uključujući slobodu vlastitog izbora i nezavisnost osoba;
- Zabrana diskriminacije;
- Puno i efikasno učešće i uključivanje u društvo;
- Uvažavanje razlika i prihvatanje osoba sa invaliditetom kao dela ljudske raznolikosti i čovečanstva;
- Jednake mogućnosti;
- Dostupnost;
- Ravnopravnost žena i muškaraca;
- Uvažavanje razvojnih sposobnosti dece sa invaliditetom kao i poštovanje prava dece sa invaliditetom na očuvanje svog identiteta⁸

O AUTIZMU (dijagnostika)

Poteškoće koje imaju deca sa autizmom se svrstavaju u tri osnovne oblasti i nazivaju se „trijada poteškoća“:

- Komunikacija
- Socijalna interakcija
- Imaginacija

U poteškoće iz oblasti komunikacije mogu se uključiti:

- nedostatak želje za bilo kakvom komunikacijom;
- komunikacija samo u vezi potreba;
- teškoće u govoru ili sporiji razvoj govora;
- oskudna neverbalna komunikacija, uključujući i kontakt očima, gestove, neverbalnu ekspresiju, govor tela;
- dobro razvijen govor, ali bez svesti o socijalnoj funkciji - nemogućnost započinjanja ili održavanja konverzacije,

---

⁸ Povelja o pravima osoba sa autizmom, Hag, 1992.

pričanje samo o sopstvenim interesovanjima, nemogućnost da se prati ono što druga osoba govori, pretpostavka da druge osobe znaju o čemu dete razmišlja itd.;

- stereotipan govor koga odlikuje bukvalnost i slabo ili nikakvo razumevanje fraza i šala.

U oblasti socijalne svesti i interakcije deca mogu imati sledeće poteškoće:

- odsustvo želje za interakcijom sa drugim osobama;
- zainteresovanost za druge samo da bi se zadovoljile sopstvene potrebe;
- mogućnost emotivnog reagovanja, ali specifično u odnosu na povod i ne uvek u pravo vreme i na pravom mestu;
- nedostatak motivacije da udovolje drugoj osobi;
- prijateljske, ali neobične reakcije;
- nerazumevanje nepisanih društvenih pravila;
- ograničena interakcija, posebno sa nepoznatim osobama ili u nepoznatim okolnostima

U poteškoće u oblasti nedostatka imaginacije i rigidnosti mišljenja mogu da se uključe:

- korišćenje igračaka kao običnih predmeta, npr. igranje sa točkovima automobila pre nego guranje automobila po zemlji;
- nemogućnost korišćenja imaginacije tokom igre ili u pisanom izražavanju;
- otpor prema promenama npr. histerično plakanje ukoliko dete vodimo u školu drugim putem, ili uznemirenost ukoliko je nešto raspoređeno drugačije;
- stalno ponavljanje iste igre, ponekad bazirane na ličnosti iz video-igrice ili sa televizije - nezainteresovanost za praćenje ideja drugih osoba;

- lako učenje stvari napamet ali bez razumevanja naučenog;
- nemogućnost sagledavanja stvari iz ugla drugih osoba;
- rigidno praćenje pravila i nerazumevanje izuzetaka;
- ograničena mogućnost predviđanja šta će se sledeće desiti ili ograničena mogućnost sećanja/primene prošlih iskustava, bez vizuelnih objekata kao smernica.

Druge poteškoće kod dece sa autizmom:

- senzorne poteškoće - mnoga deca imaju povišenu osetljivost na različite zvukove, boje, teksture ili ukuse koji im mogu izazvati bol ili iritaciju, tako da su često osetljivi na zvukove koji su svakog dana prisutni u učionici, kao što je škripa stolica po podu; takođe im mogu smetati zvukovi, boje, teksture ili mirisi koje druga deca ne primećuju;
- poteškoće u spavanju - jednom kada deca sa autizmom imaju određenu rutinu, veoma je teško promeniti je;
- poteškoće u ishrani - mogu biti osetljivi na određene teksture, ne žele da probaju nove stvari itd.;
- poteškoće razvijanja veština samostalnosti;
- opsesije ili insistiranje na određenim ritualima;
- strahovi i fobije od svakodnevnih stvari, kao što su reklame, slike u knjigama, određene pesme, plač male dece;
- teškoće u finoj motorici;
- teškoće u opažanju prostora;
- fokusiranje na nevažne detalje i zanemarivanje celine, npr. zagleda se u jednu tačku prljavštine na podu dok su usred igre jurenja;
- teškoće u proceni sopstvene ili tuđe bezbednosti, što ih čini veoma ranjivim;
- deca sa Aspergerovim sindromom su često nespretna i mogu imati dispraksiju.⁹

---

⁹ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“ br.72/2009,52/2011,55/2013)

Ukoliko primetite slično ponašanje kod Vašeg deteta, potrebno je da se obratite njegovom pedijatru, koji ima mogućnost da Vas uputi na dijagnostiku u sledeće zdravstvene ustanove. Za ove ustanove neophodan je uput pedijatra.

- Zavod za psihofiziološke poremećaje i govornu patologiju „Prof. dr Cvetko Brajović“, Beograd, ul. Kralja Milutina br.52, tel: 011/2686-615, 011/2681-667, faks: 011/361-7932, e-mail: zav.zagp@open.telekom.rs
- Institut za mentalno zdravlje, Beograd, ul. Palmotićeve br. 37, tel: 011/3307-500, faks: 011/3231-333, e-mail: verakrnet@eunet.rs
- Klinika za neurologiju i psihijatriju za decu i omladinu, Beograd, ul. Dr Subotića br. 6a, tel: 011/2658-355, e-mail: npk.zmaj@gmail.com
- Institut za zdravstvenu zaštitu majke i deteta Srbije „Dr Vukan Čupić“, Novi Beograd, ul. Radoja Dakića br.6-8, tel: 011/3108-108, faks: 011/2697-232, e-mail: info@imd.org.rs

Program rane intervencije odnosi se na decu do pet godina, ali je najbolje otpočeti čim saznate za dijagnozu autizma.

Rana intervencija predstavlja niz neophodnih tretmana (medicinskih, psiholoških, obrazovnih, socijalnih) usmerenih na decu koja pokazuju neki stepen zaostajanja u razvoju ili pripadaju nekoj rizičnoj grupi dece i njihove porodice u cilju zadovoljavanja njihovih potreba. Ranu intervenciju realizuju timovi, sačinjeni od različitih profila stručnjaka. Cilj rane intervencije je da podstakne razvoj i pruži podršku detetu kako bi aktivno i što samostalnije učestvovalo u društvenom životu.

Uzimajući u obzir specifičnosti autizma, kod ove dece neophodno je primeniti pristup koji na najbolji mogući način uzima u obzir sve njihove potrebe, kako bi poboljšali ponašanje i naučili nove veštine.¹⁰

---

¹⁰ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“ br.72/2009,52/2011,55/2013)

Svako dete mlađe od 3 godine koje zaostaje u razvoju, odnosno fizičkim ili mentalnim stanjem koje će verovatno rezultirati zastojem u razvoju, može da prima usluge rane intervencije koje su dostupne u razvojnim savetovalištimu pri domovima zdravlja u gradovima u Republici Srbiji.¹¹

Stručni tim u savetovalištimu čine: pedijatri, logopedi, psiholozi, socijalni radnici i medicinske sestre.

Za uslugu rane intervencije potrebno je da se obratite pedijatru, koji procenjuje potrebu za daljim postupcima.

---

¹¹ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“ br.72/2009,52/2011,55/2013)

OBRAZOVANJE

Prema Ustavu Republike Srbije svako ima pravo na obrazovanje.¹²

Pravo na dostupno i adekvatno obrazovanje osobama sa autizmom garantuje Povelja o pravima osoba sa autizmom.¹³

Prema članu 3. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja kao opšti princip postavlja se jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije i izdvajanja po osnovu pola, socijalne, kulturne, etničke, religijske i druge pripadnosti, mestu boravka odnosno prebivališta, materijalnog ili zdravstvenog stanja, teškoća i smetnji u razvoju i invaliditeta. Posebna pažnja posvećuje se osobama sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i drugih osoba sa specifičnim teškoćama u učenju i podršci njihovom uključivanju u sistem, u skladu sa principima inkluzivnog obrazovanja.¹⁴

Član 6. istog zakona propisuje da lica sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom imaju pravo na obrazovanje i vaspitanje koje uvažava njihove obrazovne i vaspitne potrebe u redovnom sistemu obrazovanja i vaspitanja, uz pojedinačnu odnosno grupnu podršku ili u posebnoj predškolskoj grupi ili školi.

Zakonodavstvo Republike Srbije potvrđuje uvođenje inkluzije u nas obrazovni sistem i garantuje jednake mogućnosti za obrazovanje i vaspitanje na svim nivoima i vrstama obrazovanja, u skladu sa potrebama i interesovanjima dece.¹⁵

Prema članu 45. istog zakona, u školskim ustanovama je zabranjeno svako fizičko, psihičko i socijalno nasilje; zlostavljanje i zanemarivanje

---

¹² Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite („Službeni glasnik RS“ br.42/2013)

¹³ Pravilnik o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku („Službeni glasnik RS“ br.63/2010)

¹⁴ Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom („Službeni glasnik RS“ br.115/05,107/09)

¹⁵ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“ br.55/2013)

učenika; fizičko kažnjavanje i vređanje ličnosti odnosno seksualna zloropotreba dece. Pod socijalnim nasiljem podrazumeva se isključivanje deteta i učenika iz grupa vršnjaka i različitih oblika socijalnih aktivnosti ustanove.¹⁶

Zakon propisuje novčano kažnjavanje za obrazovnu ustanovu ako ne donese ili ne ostvaruje individualni obrazovni plan, ne upiše dete u predškolsku ustanovu odnosno osnovnu školu radi pohađanja pripremnog školskog programa, ili ne upiše dete koje ima prebivalište na području škole (član 161. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja RS).

U ustanovi čiji je osnivač Republika Srbija, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave besplatno se obezbeđuje:

- osnovno obrazovanje i vaspitanje
- vaspitanje i obrazovanje dece u godini pred polazak u školu
- srednje obrazovanje redovnih i vanrednih učenika
- predškolski program za rad sa decom ometenom u razvoju (budžet Republike Srbije)
- prevoz, smeštaj i ishranu dece i učenika sa smetnjama u razvoju, bez obzira na udaljenost mesta stanovanja od škole radi pohađanja pripremnog predškolskog programa (obezbeđuje lokalna samouprava)¹⁷

Prema Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, (član 91) redovan učenik je lice koje je u prvom razredu srednjeg obrazovanja i obrazovanja za rad mlađe od 17 godina, a vanredan učenik - lice starije od 17 godina. Lice iz osetljivih društvenih grupa odnosno lice ometeno u razvoju, mlađe od 17 godina može da stiče srednje obrazovanje ili obrazovanje za rad kao vanredan učenik, ako opravda nemogućnost redovnog pohađanja nastave, uz saglasnost ministra.

---

¹⁶ Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“ br.55/2013)

¹⁷ Vidi Pravilnik o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku („Službeni glasnik RS“ br.63/2010)

Za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, udžbenici se prilagođavaju, u skladu sa njihovim potrebama.

Učenik sa smetnjama u razvoju, kome su tokom obrazovanja prilagođavani posebni standardi, ocenjuje se u skladu sa tim standardima (član 86.)

Nekadašnje komisije za kategorizaciju odnosno razvrstavanje dece u razvoju su ukinute, a uvedene su Interresorne komisije za procenu potreba za pružanjem dodatne obrazovne i vaspitne podrške.

U članu 117., navodi se da dete i učenik ometen u razvoju ima pravo na pomoć i dodatnu podršku pedagoškog asistenta. Pedagoški asistent pomaže vaspitačima, nastavnicima i stručnim saradnicima. U radu saraduje sa roditeljima, odnosno starateljima. U dogovoru sa direktorom saraduje sa nadležnim ustanovama, organizacijama, udruženjima i jedinicom lokalne samouprave. Može biti angažovan za jedno ili više dece.

Prema Pravilniku o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, u članu 83., stoji da je lični pratilac dostupan detetu sa invaliditetom odnosno sa smetnjama u razvoju, kome je potrebna podrška za zadovoljavanje osnovnih potreba u svakodnevnom životu u oblasti kretanja, održavanja lične higijene, hranjenja, oblačenja i komunikacije sa drugima, pod uslovom da je uključeno u vaspitno-obrazovnu ustanovu, odnosno školu, do kraja redovnog školovanja, uključujući završetak srednje škole.¹⁸

Prema članu 77. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, za dete i učenika kome je zbog smetnji u razvoju ili invaliditeta potrebna dodatna podrška u obrazovanju i vaspitanju, ustanova obezbeđuje otklanjanje fizičkih i komunikacijskih prepreka i donosi individualni obrazovni plan.

---

18 Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“ br.55/2013)

Individualni obrazovni plan (IOP) je poseban dokument kojim se planira dodatna podrška u obrazovanju i vaspitanju za određeno dete i učenika, u skladu sa njegovim sposobnostima i mogućnostima.

Postupak procene za pružanjem dodatne podrške vrši se po zahtevu roditelja odnosno staratelja i po službenoj dužnosti - na inicijativu obrazovne, zdravstvene ili ustanove socijalne zaštite, uz saglasnost roditelja odnosno staratelja. Ovaj postupak propisan je u Pravilniku o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku¹⁹ (članovi 4-14).

Zahtev sadrži:

- ime, prezime i jedinstveni matični broj deteta
- datum i mesto rođenja
- prebivalište deteta (ako je dete smešteno u ustanovi socijalne zaštite i podatke o ustanovi)
- ime i prezime roditelja odnosno staratelja i kontakt podatke podnosioca zahteva
- kontakt podatke izabranog lekara, razloge i obrazloženje za pokretanje postupka procene
- potpis lica koje predlaže pokretanje postupka procene
- potpis odnosno saglasnost roditelja, odnosno staratelja deteta
- datum i mesto podnošenja predloga za procenu

Zahtev (obrazac broj 1) podnosi se pedijatru koji ga obrađuje, unosi potrebne podatke i upućuje ga Interresornoj komisiji, u roku od sedam dana od dobijanja zahteva.

Interresorna komisija na osnovu utvrđene situacije ustanovljava podršku i preporučuje dodatnu podršku iz oblasti obrazovanja, zdravstvene ili socijalne zaštite, određuje način međusektorske saradnje sa ciljem uključivanja deteta u život zajednice.

---

¹⁹ Izjava iz Salamanke, UNESKO, Svetska konferencija 1994.

Radu Komisije prisustvuje roditelj odnosno staratelj, a može se uključiti i lice, koje dobro poznaje dete (osoba od poverenja). Svaki član Komisije neposredno vrši opservaciju i utvrđuje potrebe deteta u okviru svoje nadležnosti, i daje svoje mišljenje o dodatnoj podršci (obrazac br.2)

Komisija je dužna da u roku od 45 dana od dana podnošenja zahteva za pokretanje postupka procene sačini zajedničko mišljenje, koje sadrži individualni plan podrške detetu (obrazac br.3). Mišljenje se dostavlja roditelju odnosno staratelju, koji može izjaviti prigovor Komisiji, u roku od osam dana od dana dostavljanja.

Mišljenje Komisije sadrži:

- lične podatke o detetu
- podatke o članovima Komisije
- mesto obavljanja procene
- metodologiju procene-instrumenti i tehnika
- opis deteta i okolnosti u kojima žive dete i porodica
- identifikovane prepreke sa kojima se dete suočava
- individualni plan podrške detetu, zasnovan na pravima i uslugama u okviru sistema zaštite, proceni potreba za pružanjem dodatne podrške detetu, vrsti podrške i načinu ostvarivanja u cilju prevazilaženja prepreka kroz interresornu saradnju
- vremenski rok za realizaciju podrške dodatnih mera podrške
- mesto realizacije dodatne podrške

PREDŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Pod predškolskim uzrastom podrazumeva se uzrast dece od 6 meseci do polaska u osnovnu školu.²⁰

Prema članu 30. Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, u vaspitne grupe koje se organizuju u ustanovama predškolskog vaspitanja za decu sa smetnjama u razvoju (razvojne grupe).

Deca sa smetnjama u razvoju imaju pravo na predškolsko obrazovanje i vaspitanje u vaspitnoj grupi uz dodatnu podršku i individualno-vaspitni plan i u razvojnoj grupi, na osnovu individualno vaspitno-obrazovnog plana. Predškolska ustanova koja je upisala dete ometeno u razvoju može da utvrdi potrebu za pružanjem dodatne podrške (obrazovne, zdravstvene, socijalne). Zahtev se upućuje izabranom lekaru nadležnog doma zdravlja, odnosno interesornoj komisiji za procenu potreba i za pružanje podrške (član 34)

U jednoj vaspitnoj grupi ne može da bude više od dva deteta ometena u razvoju (član 34)

Prilikom upisa dete sa smetnjama u razvoju može da se uključi u vaspitnu grupu. Tokom pohađanja predškolskog programa prati se razvoj deteta ometenog u razvoju i na osnovu predloga pedagoškog kolegijuma i stručnog tima za inkluzivno obrazovanje, može se prebaciti iz razvojne u vaspitnu grupu (član 34). Dodatnu podršku deci ometenoj u razvoju pruža pedagoški asistent, u skladu sa njihovim potrebama (član 46).

Član 9. Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom kaže da roditelji dece ometene u razvoju imaju pravo na naknadu troškova boravka u predškolskoj ustanovi.²¹

Potrebno je da roditelj odnosno staratelj deteta podnese zahtev opštinskoj ili gradskoj upravi i priloži sledeću dokumentaciju:

- akt o razvrstavanju deteta sa smetnjama u razvoju
- rešenje o ostvarenom pravu na dečji dodatak-za dete koje boravi u redovnoj vaspitnoj grupi

---

²⁰ Zakon o pravima pacijenata („Službeni glasnik RS“, br.45/2013)

²¹ Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službeni glasnik RS“ br.107/2005)

- potvrdu predškolske ustanove o upisu deteta u razvojnu odnosno redovnu vaspitnu grupu sa podacima o dužini dnevnog boravka deteta.

Roditelji imaju pravo na naknadu troškova ako nije ostvaren dečji dodatak, a dete pohađa razvojnu grupu u predškolskoj ustanovi.

Rešenje o ostvarivanju ovog prava dobija se u roku od 30 odnosno 60 dana. Na dobijeno rešenje može se uložiti žalba u roku od 15 dana od dana prijema rešenja.

OSNOVNO OBRAZOVANJE

Dete sa smetnjama u razvoju ima pravo na osnovno obrazovanje u školi, zajedno sa ostalim učenicima. Takođe, Zakon propisuje i njegovo pravo na individualni obrazovni plan.²²

Deca sa smetnjama u razvoju mogu pohađati školu za učenike ometene u razvoju, ali mogu ići i u redovnu školu. Dete može krenuti u osnovnu školu i godinu kasnije od svojih vršnjaka (članovi 18. i 55. Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju)²³

Prema članu 64. istog zakona, škola može angažovati stručnog saradnika iz škole za decu ometenu u razvoju, kako bi, na osnovu procene interresorne komisije, pružio dodatnu obrazovnu, zdravstvenu ili socijalnu podršku učeniku sa smetnjama u razvoju.

Škola ima obavezu da donese razvojni plan, koji sadrži i mere koje unapređuju kvalitet obrazovanja dece ometene u razvoju.

U jednom odeljenju mogu da budu najviše dva učenika sa smetnjama u razvoju. Odeljenje ili grupa učenika sa smetnjama u razvoju može da ima najviše deset učenika.

Učenik sa smetnjama u razvoju ostvaruje pravo na dodatnu podršku u skladu sa individualnim obrazovnim planom.

---

²² Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službeni glasnik RS“ br.107/2005)

²³ Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službeni glasnik RS“ br.107/2005)

U školu za obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju dete se upisuje po pribavljenom mišljenju interresorne komisije sa procenom o dodatnoj podršci, uz saglasnost roditelja odnosno staratelja.²⁴ (Postupak opisan kod Interresorne komisije).

Učenik sa smetnjama u razvoju ocenjuje se na osnovu angažovanja i stepena ostvarenosti ciljeva i posebnih standarda postignuća u toku savladavanja IOP-a, uzimajući u obzir njegove mogućnosti.

U pogledu ostvarivanja dodatne podrške u obrazovanju i vaspitanju, škola ostvaruje saradnju sa svim relevantnim činiocima, a posebnu pomoć dobija od lica koja su kompetentna u oblasti inkluzivnog obrazovanja i od škola koje su pokazale dobar primer u pogledu sprovođenja inkluzivnog vaspitanja i obrazovanja.

Prilagođavanje završnog ispita za učenike sa smetnjama u razvoju, u zavisnosti od vrste dodatne podrške, vrši se prema individualnom obrazovnom planu. Završni ispit polaže u skladu sa njegovim motoričkim i čulnim mogućnostima. Polaganjem završnog ispita, učenik stiče pravo na upis u srednju školu (član 74).

SREDNJE OBRAZOVANJE I VASPITANJE

Učenici sa smetnjama u razvoju pohađaju školu za učenike sa smetnjama u razvoju, u kojima se ostvaruje obrazovanje i vaspitanje za odgovarajuća zanimanja, na osnovu mišljenja Interresorne komisije za procenu dodatne obrazovne, zdravstvene i socijalne podrške, uz saglasnost roditelja.²⁵

Razvojni plan, koji je škola u obavezi da donese, sadrži i mere za unapređivanje dostupnosti odgovarajućih oblika podrške i razumnih prilagođavanja i kvaliteta obrazovanja i vaspitanja za učenike kojima je potrebna dodatna podrška.

---

²⁴ Vidi Pravilnik o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku („Službeni glasnik RS“ br.63/2010)

²⁵ Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom („Službeni glasnik RS“ br.115/05,107/09)

U skladu sa potrebama učenika i odraslog sa smetnjama u razvoju, škola obezbeđuje otklanjanje fizičkih i komunikacijskih prepreka i donosi i individualni obrazovni plan.

Cilj dodatne podrške je uključivanje učenika u redovan obrazovno-vaspitni rad i priprema za svet rada (članovi 12. i 34. Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju).

U sprovođenju inkluzivnog obrazovanja i vaspitanja i dodatne podrške, direktor, nastavnik, stručni saradnik, vaspitač, pedagoški i andragoški asistent i roditelj mogu dobiti posebnu stručnu pomoć od lica kompetentnih u oblasti inkluzivnog obrazovanja i vaspitanja i škole koje su postigle dobre rezultate u pogledu inkluzije.

Za učenike sa smetnjama u razvoju koji su uključeni u sistem redovnog obrazovanja ostvaruje se dodatna podrška u skladu sa individualnim obrazovnim planom.

U školu za obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju može da se upiše lice na osnovu mišljenja interresorne komisije i uz saglasnost roditelja odnosno staratelja.

Starosna granica za upis učenika sa smetnjama u razvoju može se utvrditi drugačije od redovne. Prema članu 40. Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju, redovan učenik prvog razreda škole je lice koje je upisano u prvi razred radi sticanja srednjeg obrazovanja i vaspitanja, ili obrazovanja za rad i mlađe je od 17 godina, a vanredan učenik prvog razreda škole je lice upisano u prvi razred srednjeg obrazovanja za rad i starije je od 17 godina. Izuzetno od ovog pravila, lice iz osetljivih društvenih grupa može da stiče obrazovanje i vaspitanje za rad u svojstvu vanrednog učenika, ako opravda nemogućnost redovnog pohađanja nastave, uz saglasnost ministra. Isti član Zakona predviđa da se nastavnim planom i programom za muzičko, odnosno baletsko obrazovanje i vaspitanje i za obrazovanje i vaspitanje učenika sa smetnjama u razvoju može se utvrditi druga starosna granica za upis u školu.

Učenik sa smetnjama u razvoju polaže opštu maturu u uslovima koji mu omogućuju otklanjanje prepreka. On može da bude oslobođen

od polaganja dela maturalnog ispita iz predmeta za koji su mu tokom obrazovanja prilagođavani standardi postignuća, ili da taj deo polaže u skladu sa individualnim obrazovnim planom, o čemu odluku donose tim za inkluzivno obrazovanje i tim za dodatnu podršku. Takođe, učenik sa smetnjama u razvoju polaže stručnu i umetničku maturu u uslovima koji mu omogućuju otklanjanje prepreka i može da bude oslobođen od polaganja dela maturalnog ispita iz predmeta za koji su mu tokom obrazovanja prilagođavani standardi postignuća, ili da taj deo polaže u skladu sa individualnim obrazovnim planom, o čemu odluku donose tim za inkluzivno obrazovanje i tim za dodatnu podršku. Ista pravila važe i za polaganje završnog ispita srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja i sve ispite drugih oblika stručnog obrazovanja (član 68)

VISOKO OBRAZOVANJE

Lice sa smetnjama u razvoju može se upisati u ustanovu visokog obrazovanja, shodno načelu poštovanja ljudskih prava i građanskih sloboda, uključujući zabranu svih vidova diskriminacije. Na upis pravo imaju sva lica sa prethodno stečenim srednjim obrazovanjem „bez obzira na postojanje senzornog ili motornog hendikepa“²⁶

***

1. Svako dete ima temeljno pravo na obrazovanje i mora mu se pružiti prilika da postigne i održava jedan prihvatljiv nivo učenja;
2. Svako dete ima jedinstvene karakteristike, interese, sposobnosti i potrebe za učenjem;
3. Obrazovni sistemi bi trebali biti planirani i obrazovni programi implementirani tako da vode računa o širokoj raznolikosti ovih karakteristika i potreba;

---

²⁶ Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom („Službeni glasnik RS“ br.115/05,107/09)

4. Oni sa posebnim obrazovnim potrebama moraju imati pristup redovnim školama koje bi im bile prilagođene putem odgovarajućih pedagoških nastojanja, kojima je moguće izaći u susret tim potrebama;

5. Redovne škole sa ovakvom inkluzivnom orijentacijom su najefikasniji načini suzbijanja diskriminatorских stavova, kreiranja otvorenih zajednica, izgradnje inkluzivnog društva i ostvarivanja obrazovanja za sve; štaviše, one obezbeđuju efikasnije obrazovanje za većinu dece i unapređuju efikasnost i isplativost celokupnog obrazovnog sistema.²⁷

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Zdravstvena zaštita predstavlja organizovanu delatnost koja obuhvata sprovođenje mera za očuvanje i unapređenje zdravlja građana, sprečavanje, suzbijanje i rano otkrivanje bolesti, povreda i drugih poremećaja zdravlja i efikasno lečenje i rehabilitaciju.²⁸

Zdravstvenu delatnost obavljaju zdravstvene ustanove i privatna praksa.

Osobe sa autizmom mogu ostvariti osnovnu zdravstvenu zaštitu u domu zdravlja na teritoriji opštine na kojoj imaju prebivalište odnosno boravište, kod izabranog lekara.

Odlukom o učešću osiguranih lica u troškovima zdravstvene zaštite, u članu 5. propisano je da lica koja ostvaruju naknadu za tuđu negu i pomoć (osobe sa autizmom) oslobođeni su od plaćanja učešća u troškovima zdravstvene zaštite, što se može dokazati zdravstvenom knjižicom i ispravom nadležnog fonda penzijskog i invalidskog osiguranja.²⁹

---

²⁷ Zakon o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik RS“ br.24/2011)

²⁸ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službeni glasnik RS“ br.34/03,64/04,84/04)

²⁹ Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“ br. 18/2005,72/2011)

Osoba sa autizmom odnosno njegov roditelj ili staratelj ima pravo na informacije, preventivne mere, kvalitet pružanja zdravstvene usluge, bezbednost, obaveštenje, slobodan izbor, drugo stručno mišljenje, privatnost i poverljivost, pravo uvida u svoju medicinsku dokumentaciju i da slobodno odlučuje o svemu što se tiče njegovog zdravlja, bez diskriminacije³⁰ (članovi 6-24. Zakona o pravima pacijenata).

Zakonom o zdravstvenom osiguranju u čl.30 propisuje se koja su prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja:

- Pravo na zdravstvenu zaštitu
- Pravo na naknadu zarade za vreme privremene sprečenosti za rad osiguranika
- Pravo na naknadu troškova prevoza u vezi sa korišćenjem zdravstvene zaštite³¹

Lica koja ostvaruju pravo na tuđu negu i pomoć, odnosno osobe sa autizmom, imaju pravo na zdravstvenu zaštitu u punom iznosu iz sredstava zdravstvenog osiguranja bez plaćanja participacije (član 50. Zakona o zdravstvenom osiguranju).

Član 79. istog zakona kaže da osiguraniku pripada naknada zarade zbog nege obolelog člana uže porodice mlađeg od sedam godina života ili starijeg člana uže porodice koji je teško telesno ili duševno ometen u razvoju, u svakom pojedinačnom slučaju bolesti najduže do 15 dana, a ako je oboleli odnosno povređeni član uže porodice stariji od sedam godina života, najduže do sedam dana.³²

Izuzetno, kada postoje opravdani razlozi koji se odnose na zdravstveno stanje člana uže porodice, prvostepena lekarska komisija može produžiti trajanje privremene sprečenosti za rad zbog nege člana uže porodice, najduže do 30 dana za negu deteta mlađeg od sedam godina života ili starijeg člana uže porodice koji je teško telesno ili duševno ometen u razvoju, odnosno do 14 dana za negu člana uže porodice koji je stariji od sedam godina.³³

---

30 Zakon o vanparničnom postupku („Službeni glasnik SRS BR.25/82 i 48/88 i „Službeni glasnik RS“,br.46/95-dr.zakon,18/2005-dr.zakon,85/2012,45/2013-dr.zakon i 55/2014)

31 Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“ br. 18/2005,72/2011)

32 Zakon o vanparničnom postupku („Službeni glasnik SRS“br.25/82 i 48/88 i „Službeni glasnik RS“,br.46/95-dr.zakon,18/2005-dr.zakon,85/2012,45/2013-dr.zakon i 55/2014)

33 Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom („Službeni glasnik RS“ br.36/2009,32/2013)

U slučaju teškog oštećenja zdravstvenog stanja deteta do navršениh 18 godina života zbog teškog oštećenja moždanih struktura, maligne bolesti, ili drugog teškog pogoršanja zdravstvenog stanja deteta, drugostepena lekarska komisija može, na predlog zdravstvene ustanove koja obavlja zdravstvenu delatnost na tercijernom nivou u kojoj se dete leči, kao i uputa izabranog lekara, produžiti pravo na naknadu zarade zbog nege člana uže porodice do 4 meseca.³⁴

Ukoliko se dete mlađe od 18 godina života odnosno starije lice koje je teže telesno ili duševno ometeno u razvoju, upućuje na lečenje ili lekarski pregled u drugo mesto, pratilac lica ima pravo na naknadu troškova prevoza - i kad se sam vraća u svoje mesto prebivališta odnosno boravišta, ili kada odlazi u drugo mesto radi praćenja osiguranog lica.³⁵ (član 108)

U Zakonu o zdravstvenom osiguranju se napominje da se licu obezbeđuje pratilac „ako je to neophodno“. Smatra se da je neophodno kad je povreda ili oboljenje pojedinih telesnih ili psihičkih funkcija takvo da to lice nije u stanju da samostalno obavlja aktivnosti svakodnevnog života.

STOMATOLOŠKA ZAŠTITA

Jedna od usluga koju možete dobiti je i priprema pacijenta odnosno Vašeg deteta za sanaciju zuba pod opštom anestezijom.

Ukoliko pregled pacijenta iz tehničkih ili praktičnih razloga nije moguće obaviti u Centru za rad sa licima sa posebnim potrebama, može ga obaviti stomatolog u mestu stanovanja pacijenta. Stomatološki pregled je važan zbog planiranja obima intervencije i dužine njenog trajanja.

Pre sanacije zuba pod opštom anestezijom potrebno je pribaviti sledeće laboratorijske analize i nalaze:

- Kompletna krvna slika (Er, Le, Le formula, Hb, MCV, MCH, MCHC, SE), glukoza, urea, kreatinin, AST, ALT, Na i K

³⁴ Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“ br.18/2005,72/2011)

³⁵ Zakon o radu RS („Službeni glasnik RS“ br.24/2005,61/2005,54/2009,32/2013,75/2014).

- Vreme krvarenja i vreme koagulacije
- Pregled mokraće
- EKG
- Rdg pluća (samo ako zahteva lekar koji vodi osnovno oboljenje)
- Analize krvi za hepatitis "B","C" i HIV
- Ortopantomografski snimak (može se uraditi na fakultetu)

Na osnovu ovih analiza, kao i na osnovu anamneze i detaljnog fizikalnog pregleda, pedijatar ili lekar koji vodi osnovno oboljenje daje mišljenje da li se stomatološka intervencija može obaviti pod opštom anestezijom ili je potrebna dodatna priprema. Saglasnost mora biti u pisanoj formi i overena faksimilom.

Na uputu je obavezno napisati dijagnozu i šifru osnovne bolesti.

Roditelji i staratelji treba da se jave Klinici za dečju i preventivnu stomatologiju u Beogradu, ul. Dr Subotića br.11, telefon: 011/2684-581, radi potvrde termina stomatološke intervencije tri dana pre iste.

U odsustvu roditelja ili staratelja neophodno je priložiti pisanu saglasnost istih za obavljanje intervencije. Ukoliko se pacijent neposredno pre intervencije razboli (prehlada, temperatura...), intervencija u opštoj anesteziji se ne može izvesti, pa se mole roditelji ili staratelji da, što je moguće pre, otkažu intervenciju, kako bi u tom terminu moglo biti obavljeno zbrinjavanje drugog lica.

Iz doma zdravlja potrebno je pribaviti dva uputa:

- Uput za dnevnu bolnicu (stacionarno lečenje) sa šifrom osnovnog oboljenja, za Stomatološki fakultet (izdaje pedijatar)
- Uput za kliniku za dečju stomatologiju, Stomatološki fakultet (izdaje dečji stomatolog)

Na dan intervencije:

- Pacijent ne sme ništa da jede ni da pije, niti da uzima bilo kakve lekove
- Ukoliko pacijent uzima neku terapiju NEOPHODNO je konsultovati se o njenom uzimanju na dan intervencije sa anesteziologom (Klinika za maksilofacijalnu hirurgiju, Beograd, ul. Dr Subotića br.4, telefon: 011/2685-064. U protivnom, pacijent može biti vraćen neposredno pre intervencije.
- Sa svakim pacijentom mora doći zdrav punoletan pratilac, koji će biti upoznat sa detaljima o postanestetičkom ponašanju pacijenta. Pacijenti, posebno oni iz unutrašnjosti OBAVEZNO, treba da dolaze ličnim vozilom ili bolničkim kolima. Nikako ne treba dolaziti javnim prevozom (autobus,voz) zbog stanja pacijenta nakon opšte anestezije.

Nakon intervencije:

- U dnevnoj bolnici pacijent ostaje najmanje dva sata, prema potrebi i duže, a ukoliko anesteziolog odredi, pacijent može biti primljen i u stacionar Klinike za maksilofacijalnu hirurgiju radi daljeg lečenja.
- Pacijent napušta dnevnu bolnicu kada anesteziolog odredi.
- Osoba operisana u opštoj anesteziji ne sme da jede niti da pije najmanje dva sata posle buđenja iz anestezije.

Zakazivanje na broj telefona: 011/2684-581.

FINANSIJSKA PODRŠKA PORODICI SA DECOM

Članom 9. Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom predviđeno je da su prava na finansijsku podršku porodici sa decom :

- naknada zarade za vreme porodijskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta;
- roditeljski dodatak;
- dečiji dodatak;
- naknada troškova boravka u predškolskoj ustanovi za decu bez roditeljskog staranja;
- naknada troškova boravka u predškolskoj ustanovi za decu sa smetnjama u razvoju (videti pod predškolsko obrazovanje)
- regresiranje troškova boravka u predškolskoj ustanovi dece iz materijalno ugroženih porodica.³⁶

Zaposleni ostvaruju pravo na naknadu zarade za vreme porodijskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta (član 10. istog zakona).

Pravo na naknadu zarade za vreme odsustva sa rada radi posebne nege deteta ostvaruje jedan od roditelja deteta mlađeg od 5 godina kome je zbog teškog stepena psihofizičke ometenosti neophodna posebna nega.

Roditelj iz Beograda podnosi zahtev u Sekretarijatu za socijalnu zaštitu, Beograd, ul. 27.marta br. 43-45, uz sledeću dokumentaciju:

- popunjen zahtev
- fotokopija zdravstvene dokumentacije deteta;

---

³⁶ Zakon o porezu na upotrebu, držanje i nošenje („Službeni glasnik RS“ br.101/2010)

- fotokopija zdravstvene knjižice podnosioca

Roditeljski dodatak ostvaruje majka za prvo, drugo, treće i četvrto dete pod uslovom da je državljanin Republike Srbije, da ima prebivalište u Republici Srbiji i da ostvaruje pravo na zdravstvenu zaštitu preko Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje (član 14).

Ovo pravo priznaće se, izuzetno ako je dete prethodnog reda rođenja smešteno u ustanovu zbog potrebe kontinuirane zdravstvene zaštite i nege, odnosno ako postoji opravdani razlog za smeštaj deteta prethodnog reda rođenja sa smetnjama u mentalnom razvoju stepena teže i teške mentalne ometenosti, sa teškim telesnim oboljenjima i oštećenjima, kao i sa višestrukim smetnjama u razvoju, a po prethodno pribavljenom mišljenju ministarstva nadležnog za socijalna pitanja (član 14).

Dečiji dodatak ostvaruje jedan od roditelja koji neposredno brine o detetu, koji je državljanin Republike Srbije, ima prebivalište na teritoriji Republike Srbije i ostvaruje pravo na zdravstvenu zaštitu preko Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje, za prvo, drugo, treće i četvrto dete po redu rođenja u porodici, od dana podnetog zahteva, pod uslovima predviđenim ovim zakonom (član 17).

Pod ovim uslovima pravo na dečiji dodatak ima i hranitelj i staratelj deteta.

Dečiji dodatak pripada i posle navršениh 19 godina života za dete za koje je donet akt o razvrstavanju, sve dok je obuhvaćeno vaspitno-obrazovnim programom i programom osposobljavanja za rad, a za dete nad kojim je produženo roditeljsko pravo najduže do 26 godina (član 17).³⁷

---

³⁷ Carinski zakon („Službeni glasnik RS“ br.18/2010,111/2012)

SOCIJALNA ZAŠTITA

Socijalna zaštita je organizovana društvena delatnost od javnog interesa, čiji je cilj pružanje pomoći pojedincima i porodicama za samostalan život i sprečavanje nastajanja i otklanjanje posledica socijalne isključenosti. Svaki pojedinac i porodica, bez diskriminacije ima pravo na pomoć i podršku, pružanjem usluga socijalne zaštite i materijalnom podrškom, zbog savladavanja socijalnih i životnih teškoća.³⁸

Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti, u članovima 34-39 propisuje se da korisnik ima pravo na:

- Informisanje
- Učešće u donošenju odluka
- Slobodan izbor socijalne zaštite
- Poverljivost podataka
- Privatnost
- Pritužbu

Članom 40. istog zakona regulisane su grupe usluga socijalne zaštite:

- Usluge procene i planiranja - procena stanja, potreba, snaga i rizika korisnika i drugih značajnih osoba u njegovom okruženju; procena staratelja, hranitelja i usvojitelja; izrada individualnog i porodičnog plana pružanja mera usluga i mera pravne zaštite i drugih procena i planova;
- Dnevne usluge u zajednici - dnevni boravak, pomoć u kući; svratište i druge usluge koje podržavaju boravak korisnika u porodici i neposrednom okruženju
- Usluge podrške za samostalan život - stanovanje uz podršku; personalna asistencija; obuka za samostalan život i druge vrste podrške neophodne za aktivno učešće korisnika u društvu;

---

38 Uredbi o utvrđivanju mera podrške i bližih uslova u pogledu kriterijuma za određivanje ugroženih potrošača pro nabavci opreme za prijem signala digitalne televizije

- Savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge - intenzivne usluge podrške porodici koja je u krizi; savetovanje i podrška roditelja, hranitelja i usvojitelja, podrška porodici koja se stara o svom detetu ili odraslom članu porodice sa smetnjama u razvoju; održavanje porodičnih odnosa i ponovno spajanje porodice; savetovanje i podrška u slučajevima nasilja, porodična terapija; medijacija; SOS telefoni, aktivacija i druge savetodavne i edukativne usluge i aktivnosti;
- Usluge smeštaja - smeštaj u srodničku, hraniteljsku ili drugu porodicu za odrasle i starije; domski smeštaj; smeštaj u prihvatilište i druge vrste smeštaja.

Zakonom o socijalnoj zaštiti propisane su usluge i prava koje osobe sa autizmom i njihove porodice ostvaruju preko centara za socijalni rad, prema svom prebivalištu odnosno boravištu, a finansiraju se iz budžeta Republike Srbije i to su:

- novčana socijalna pomoć - pripada pojedincu, odnosno porodici, koja svojim radom, prihodima od imovine ili iz drugih izvora ostvaruje prihod manji od iznosa novčane socijalne pomoći utvrđene zakonom. Međutim, ovo pravo može ostvariti radno sposoban pojedinac, odnosno član porodice ako se sam stara o svom detetu sa smetnjama u razvoju, tako da ne može da bude radno angažovan (član 83).

Pojedinac koji je nesposoban za rad odnosno porodica čiji su svi članovi nesposobni za rad i jednoroditeljska porodica imaju pravo na uvećanu novčanu socijalnu pomoć, odnosno nezaposleno lice koje se stara o članu porodice koji je korisnik prava na pomoć i negu.

- Pravo na uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica (mesečni iznos je 25 000 dinara i usklađuje se sa indeksom potrošačkih cena dva puta godišnje – članovi 85,92,93,94).
  1. Zahtev za ostvarivanje ovog prava podnosi se nadležnom centru za socijalni rad prema prebivalištu odnosno boravištu. Potrebno je podneti i:
  2. predlog za veštačenje od lekara opšte prakse (izabranog lekara)

3. fotokopiju zdravstvene knjižice
4. fotokopiju lične karte
5. najnoviji nalaz specijaliste
6. fotokopiju rešenja o razvrstavanju
7. izvod iz matične knjige rođenih
8. uverenje da se ne prima penzija ili dodatak za tuđu negu i pomoć preko fonda PIO
9. uverenje o državljanstvu (ako mesto rođenja nije u Republici Srbiji)

Ukoliko je lice nezadovoljno odlukom Centra za socijalni rad, rok za žalbu je 15 dana od dana prijema rešenja. O žalbi na rešenje centra za socijalni rad o pravu na novčanu socijalnu pomoć, pravu na dodatak za pomoć i negu drugog lica i uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica, rešava ministar nadležan za socijalnu zaštitu.

O žalbi na rešenje centra za socijalni rad sa teritorije AP Vojvodine o pravu na novčanu socijalnu pomoć, pravu na dodatak za pomoć i negu drugog lica i uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica rešava pokrajinski organ uprave nadležan za socijalnu zaštitu.

O žalbi na rešenje centra za socijalni rad sa teritorije grada Beograda o pravu na novčanu socijalnu pomoć, pravu na dodatak za pomoć i negu drugog lica i uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica rešava gradska uprava grada Beograda. (član 103. Zakona o socijalnoj zaštiti).³⁹

- Jedan od roditelja koji nije u radnom odnosu a najmanje 15 godina neposredno neguje svoje dete koje je ostvarilo pravo na uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica, ima pravo na posebnu novčanu naknadu u vidu doživotnog mesečnog novčanog primanja u visini najniže penzije u osiguranju zaposlenih, kad navrši opšti starosni uslov za ostvarivanje penzije prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, ako nije ostvario pravo na penziju-socijalne penzije (član 94).

---

³⁹ Zakon o zabrani diskriminacije ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009).

- Pravo na pomoć za osposobljavanje za rad - ostvaruje se u vidu troškova osposobljavanja za rad, troškova smeštaja u dom učenika i naknadu troškova prevoza u visini najniže cene javnog saobraćaja, koje se isplaćuje preduzeću za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, ili drugoj organizaciji u kojoj se osposobljavanje obavlja (član 109).
- Usluge domskog smeštaja za osobe sa autizmom su:
- U Beogradu Stacionarni smeštaj za autističnu decu i omladinu Zemun, Bežanijska kosa, ul. Autoput bb i u Šapcu, ul. Pop Lukina br.9
- Usluge smeštaja u male domske zajednice
- Usluge predah smeštaja⁴⁰ (član 27. Pravilnika o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite).

Usluge i prava koje osobe sa autizmom i njihove porodice ostvaruju preko centara za socijalni rad, prema svom prebivalištu odnosno boravištu, a finansiraju se iz budžeta lokalne samouprave su:

- jednokratna pomoć (član 110.Zakona)
- stanovanje uz podršku (član 45.Zakona)
- dnevni boravak (član 44. Zakona)

Zakon izričito zabranjuje zaposlenom u Centru za socijalni rad zanemarivanje korisnika i druga postupanja koja narušavaju zdravlje i dostojanstvo korisnika i razvoja deteta i svako ponašanje suprotno ovoj odredbi smatraće se povredom radne obaveze (član 151).

***

---

40 Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite („Službeni glasnik RS“ br.42/2013)

Penzijsko i invalidsko osiguranje

Za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja nadležan je Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje (filijala Fonda) kod koga je osiguranik bio osiguran u momentu sticanja osnova invalidnosti, kojima se sva zainteresovana lica mogu obratiti za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.⁴¹

Prema članu 28. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, dete sa invaliditetom ima pravo na porodičnu penziju. Postupak se pokreće po službenoj dužnosti.

---

⁴¹ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službeni glasnik RS“ br. 34/03, 64/04, 84/04)

ODUZIMANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Porodični zakon Republike Srbije⁴² propisuje da se punoletstvo stiče sa navršenom 18. godinom života. Punoletstvom se stiče i potpuna poslovna sposobnost, a prestaje roditeljsko pravo (član 11).

Prema članu 146. Porodičnog zakona, punoletna osoba koja zbog bolesti ili smetnji u psihofizičkom razvoju nije sposobna za normalno rasuđivanje, te zbog toga nije u stanju da se sama stara o sebi i zaštiti svojih prava i interesa, može biti potpuno lišena poslovne sposobnosti. Poslovna sposobnost osobe potpuno lišene poslovne sposobnosti izjednačava se sa poslovnom sposobnošću mlađih maloletnika (dete ispod 14 godina).

Zakon o vanparničnom postupku uređuje postupak za lišenje poslovne sposobnosti, u članovima 31 - 44). On je hitan, sud ga pokreće i vodi po službenoj dužnosti ili po predlogu organa starateljstva, bračnog druga, deteta ili roditelja osobe kod koje su se stekli zakonski uslovi za lišenje poslovne sposobnosti. Postupak se pokreće i po predlogu babe, dede, brata, sestre, kao i unuka, ako sa tom osobom žive u porodičnoj zajednici.⁴³

Predlog mora da sadrži činjenice na kojima se zasniva, kao i dokaze kojima se te činjenice utvrđuju ili čine verovatnim. Ako osoba prema kojoj je pokrenut postupak lišenja poslovne sposobnosti ima nepokretnu imovinu, sud će bez odlaganja izvestiti organ koji vodi zemljišne knjige ili druge javne knjige o evidenciji nepokretnosti, radi zabeležbe postupka.⁴⁴ O pokretanju postupka obaveštava se i matičar koji vodi matičnu knjigu rođenih za tu osobu.

---

42 Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“ br. 18/2005,72/2011)

43 Zakon o vanparničnom postupku („Službeni glasnik SRS br..25/82 i 48/88 i „Službeni glasnik RS“,br.46/95-dr.zakon,18/2005-dr.zakon,85/2012,45/2013-dr.zakon i 55/2014)

44 Zakon o vanparničnom postupku („Službeni glasnik SRS BR.25/82 i 48/88 i „Službeni glasnik RS“,br.46/95-dr.zakon,18/2005-dr.zakon,85/2012,45/2013-dr.zakon i 55/2014)

U ovom postupku sud odlučuje na osnovu rasprave na ročištu. Na ročište se pozivaju, pored organa starateljstva, lice prema kome se postupak vodi, njegov staratelj odnosno privremeni zastupnik i predlagač. Sud će lično saslušati lice prema kome se postupak vodi, a ako se isto nalazi u zdravstvenoj organizaciji, saslušaće se u toj organizaciji, gde će se održati i ročište.

Sud može da odustane od saslušanja lica prema kome se postupak vodi, ako bi to moglo da bude štetno po njegovo zdravlje, ili ako saslušanje uopšte nije moguće s obzirom na duševno i fizičko stanje tog lica.

Sud je dužan da sasluša staratelja, odnosno privremenog zastupnika, predlagača i druga lica koja mogu da daju potrebna obaveštenja o životu i ponašanju lica prema kome se postupak vodi. Lice prema kome se postupak vodi mora da bude pregledano od najmanje dva lekara odgovarajuće specijalnosti, koji će dati nalaz i mišljenje o duševnom stanju i sposobnosti tog lica za rasuđivanje. Veštačenje se vrši u prisustvu sudije, sem kad se obavlja u stacionarnoj zdravstvenoj ustanovi. Sud može rešenjem odrediti da osoba prema kojoj se vodi postupak, privremeno ali najduže za tri meseca, bude smeštena u odgovarajuću zdravstvenu ustanovu, ako je to neophodno po mišljenju lekara, da se utvrdi njegovo duševno stanje, osim ako bi time mogle nastupiti štetne posledice za njegovo zdravlje. U roku od tri dana staratelj ili privremeni zastupnik može izjaviti žalbu na rešenje, koja ne zadržava izvršenje rešenja, osim ako sud ne odluči iz opravdanih razloga drugačije.

Kad utvrdi da postoje uslovi za lišenje poslovne sposobnosti, sud će lice lišiti poslovne sposobnosti i doneti pravosnažno rešenje.⁴⁵

---

⁴⁵ Zakon o vanparničnom postupku („Službeni glasnik SRS BR.25/82 i 48/88)

STARATELJSTVO

Postupak, prava, obaveze i dužnosti staratelja propisane su Porodičnim zakonom RS.⁴⁶

U članu 125. stoji da po prijemu sudske odluke o lišenju poslovne sposobnosti, a najkasnije u roku od 30 dana organ starateljstva je dužan da donese rešenje o stavljanju pod starateljstvo. Mesno je nadležan organ starateljstva prema mestu prebivališta, odnosno boravišta osobe koja se stavlja pod starateljstvo.⁴⁷

Ovo rešenje sadrži plan staranja, njime se postavlja staratelj i odlučuje o smeštaju osobe koja se stavlja pod starateljstvo.

Organ starateljstva pokušaće najpre da smesti osobu koja se stavlja pod starateljstvo u srodničku porodicu. Ako osoba ima imovinu, popis i procenu vrednosti te imovine vrši stalna komisija organa starateljstva.

Za staratelja može biti postavljena osoba koja ima lična svojstva i sposobnosti potrebne za obavljanje dužnosti staratelja, a koja je pristala da bude staratelj. To su prvenstveno supružnik, srodnik ili hranitelj, osim ako interes osobe koja se stavlja pod starateljstvo ne nalaže drugačije.

U članovima 135-143 predviđaju se dužnosti i odgovornosti staratelja.⁴⁸

Dužnosti staratelja:

- O ličnosti
- Zastupanje
- Pribavljanje sredstava za izdržavanje

---

⁴⁶ Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“ br. 18/2005,72/2011)

⁴⁷ Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“ br. 18/2005,72/2011)

⁴⁸ Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“ br. 18/2005,72/2011)

- Upravljanje imovinom
- Raspolaganje imovinom osobe koja je pod starateljstvom (može da raspolaže imovinom, ali ne može da je otuđi)
- Odgovara za štetu koju prouzrokuje štíćeniku tokom obavljanja poslova starateljstva, osim ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.
- Obaveza da organu starateljstva podnosi izveštaje i polaže račune o svom radu početkom svake kalendarske godine za prethodnu godinu (redovni izveštaj) i kad organ starateljstva to zatraži (vanredni izveštaj).
- Staratelj ima pravo na naknadu troškova i nagradu koje se prvenstveno isplaćuje iz prihoda osobe koja je pod starateljstvom, osim ako se time ne ugrožava izdržavanje ove osobe.

PRODUŽENO RODITELJSKO PRAVO

Produženjem roditeljskog prava, posle 18. godine deteta, roditelji nastavljaju da vrše sva dotadašnja prava i obaveze i da zastupaju dete u svim pravnim odnosima.

U članu 72. Zakona o vanparničnom postupku stoji da ukoliko postoje zakonski razlozi za produženje roditeljskog prava posle punoletstva deteta, može se pokrenuti postupak pred vanparničnim sudom. Postupak je hitan, a predlog za pokretanje postupka mogu da podnesu roditelj, usvojitelj ili organ starateljstva. Dete u postupku zastupa staratelj, određen od strane suda ili organa starateljstva. U ovom postupku sud po službenoj dužnosti utvrđuje duševno i fizičko stanje deteta koje je od značaja za njegovu sposobnost da se samo stara o svojoj ličnosti, pravima i interesima.⁴⁹

Prema članu 73. i 74. istog zakona, odluka o predlogu za produženje roditeljskog prava donosi se na osnovu rasprave na ročištu na koje se pozivaju organ starateljstva, dete, staratelj deteta i roditelji deteta, bez obzira da li su oni pokrenuli postupak. Roditelji se u tom postupku obavezno saslušavaju, a organ starateljstva je dužan da da mišljenje o celishodnosti produženja roditeljskog prava.

Duševno stanje i sposobnost deteta utvrđuju se na isti način kao u postupku za lišavanje poslovne sposobnosti.⁵⁰ (član 38).

Sud je dužan da sasluša staratelja, odnosno privremenog zastupnika, predlagača i druga lica koja mogu da daju potrebna obaveštenja o životu i ponašanju lica prema kome se postupak vodi. Lice prema kome se postupak vodi mora da bude pregledano od najmanje dva lekara odgovarajuće specijalnosti, koji će dati nalaz i mišljenje o duševnom stanju i sposobnosti tog lica za rasuđivanje. Veštačenje se vrši u prisustvu sudije, sem kad se obavlja u stacionarnoj zdravstvenoj ustanovi (član 38).

O produženju roditeljskog prava, donosi se pravosnažno rešenje.

---

⁴⁹ Zakon o vanparničnom postupku („Službeni glasnik SRS“ br.25/82 i 48/88 i „Službeni glasnik RS“, br.46/95-dr.zakon,18/2005-dr.zakon,85/2012,45/2013-dr.zakon i 55/2014)

⁵⁰ Zakon o vanparničnom postupku („Službeni glasnik SRS“ br.25/82 i 48/88 i „Službeni glasnik RS“, br.46/95-dr.zakon,18/2005-dr.zakon,85/2012,45/2013-dr.zakon i 55/2014)

RAD I ZAPOŠLJAVANJE

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom uređuje:

- Podsticaje za zapošljavanje radi stvaranja uslova za ravnopravno uključivanje osoba sa invaliditetom na tržište rada;
- Procenu radne sposobnosti
- Profesionalnu rehabilitaciju
- Obavezu zapošljavanja osoba sa invaliditetom
- Uslove za osnivanje i obavljanje delatnosti preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i drugih posebnih oblika zapošljavanja i radnog angažovanja osoba sa invaliditetom
- Druga pitanja od značaja za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom⁵¹

Član 4. reguliše ko prema Zakonu ima status osobe sa invaliditetom:

- Ratni vojni invalid
- Mirnodopski vojni invalid
- Civilni invalid rata
- Lice kome je izvršena kategorizacija i drugo lice kome je utvrđena invalidnost
- Lice kome je, u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, utvrđena kategorija invalidnosti, odnosno preostala radna sposobnost
- Lice kome se, u skladu sa ovim zakonom, proceni radna sposobnost saglasno kojoj ima mogućnost zaposlenja ili održanja zaposlenja

---

⁵¹ Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom („Službeni glasnik RS“ br.36/2009,32/2013)

Prema članu 6.osoba sa invaliditetom, može da ostvari pravo na:

- Na utvrđivanje statusa i procenu radne sposobnosti
- Na podsticanje zapošljavanja, radne i socijalne uključenosti i afirmaciju jednakih mogućnosti na tržištu rada
- Na mere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije
- Na zapošljavanje pod opštim uslovima
- Na zapošljavanje pod posebnim uslovima
- Na mere aktivne politike zapošljavanja
- Na zapošljavanje u posebnim organizovanim oblicima zapošljavanja i radnog angažovanja
- Na druga prava

Član 34. predviđa da pored zapošljavanja na otvorenom tržištu rada, postoji i mogućnost zapošljavanja i radnog angažovanja osoba sa invaliditetom u okviru:

- Preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom
- Radnog centra
- Socijalnog preduzeća i organizacije

Radni centar je oblik ustanove koji obezbeđuje radno angažovanje kao radno terapijsku aktivnost osoba sa invaliditetom koje se ne mogu zaposliti ili održati zaposlenje ni pod opštim ni pod posebnim uslovima, odnosno čiji je radni učinak manji od jedne trećine radnog učinka zaposlenog na uobičajenom radnom mestu.

Radno angažovanje osoba sa invaliditetom u radnom centru je dugotrajan oblik profesionalne rehabilitacije u skladu sa psihičkim i fizičkim mogućnostima i željama osobe sa invaliditetom i mogućnostima radnog centra.

Socijalno preduzeće je privredno društvo koje se osniva za obavljanje delatnosti koja je usmerena na zadovoljenje potreba osoba sa invaliditetom i koje zapošljava najmanje jednu osobu sa invaliditetom.

Socijalna organizacija je oblik organizovanja koji se osniva za obavljanje delatnosti koja je usmerena na zadovoljenje potreba osoba sa invaliditetom i koja zapošljava najmanje jednu osobu sa invaliditetom.

Nacionalna služba za zapošljavanje propisuje mere aktivne politike zapošljavanja u cilju podsticanja zapošljavanja osoba sa invaliditetom.⁵²

Osoba sa autizmom može da bude uključena u radno angažovanje, u skladu sa njenim mogućnostima, ako nije lišena poslovne sposobnosti.

Prema članu 147. Porodičnog zakona, ukoliko je osoba sa autizmom lišena poslovne sposobnosti, njegova poslovna sposobnost izjednačava se sa poslovnom sposobnošću mlađeg maloletnika⁵³, dok prema važećem radnom zakonodavstvu, radni odnos može da se zasnjuje sa licem koje ima najmanje 15 godina života i ispunjava druge uslove za rad na određenim poslovima⁵⁴ (član 24).

---

⁵² <http://www.nsz.gov.rs>

⁵³ Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“ br.18/2005,72/2011)

⁵⁴ Zakon o radu RS („Službeni glasnik RS“ br.24/2005,61/2005,54/2009,32/2013,75/2014

OLAKŠICE

U Republici Srbiji, osobe sa invaliditetom imaju prava na oslobođenje od plaćanja raznih poreskih i carinskih opterećenja. Međutim, moramo napomenuti da su uglavnom predviđena za lica sa telesnim invaliditetom, dok je za osobe sa autizmom i njihove porodice obim prava mnogo uži.

Porez na promet usluga ne plaća se na usluge iz oblasti zdravstva, nauke, kulture, obrazovanja, socijalne zaštite i sporta.

Poreske i carinske olaksice:

Roditelji višestruko ometene dece, koja su u otvorenoj zaštiti odnosno o kojoj roditelji neposredno brinu, imaju **pravo na oslobođenje od plaćanja poreza na upotrebu na jedno motorno vozilo** koje se na njihovo ime, odnosno na ime jednog od njih prvo registruje u jednoj godini prilikom plaćanja registracije, produženja registracije i zamene registarskih tablica⁵⁵ (član 5. Zakon o porezu na upotrebu, držanje i nošenje).

Takođe, imaju pravo na **oslobođenje uvoznih dažbina na putničke automobile** i druga motorna vozila konstruisana prvenstveno za prevoz lica, uključujući „karavan“ i „kombi“ vozila, osim terenskih, koja unesu ili prime iz inostranstva za ličnu upotrebu⁵⁶ (član 216. Carinskog zakona).

Lica koja primaju naknadu za tuđu negu i pomoć preko Gradskog centra za socijalni rad, (ali ne i korisnici naknade koji ostvaruju pravo preko fonda PIO) imaju pravo na 100% **subvencije za plaćanje naknade za uređenje građevinskog zemljišta** u postupku izgradnje, rekonstrukcije, dogradnje i adaptacije individualnih stambenih objekata i stanova kao i u postupku legalizacije bespravno izgrađenih objekata na teritoriji grada Beograda. Zahtev se podnosi Gradskom centru za socijalni rad, koji će Vam, u zavisnosti od zahteva zatražiti da priložite odgovarajuću dokumentaciju.⁵⁷

Osobe sa autizmom imaju **pravo na besplatne trajne povlastice za gradski prevoz** i korišćenje pretplatnih markica po povlašćenoj ceni, ali ne i pratilac deteta.

⁵⁵ Zakon o porezu na upotrebu, držanje i nošenje („Službeni glasnik RS“ br.101/2010)

⁵⁶ Carinski zakon („Službeni glasnik RS“ br.18/2010,111/2012)

⁵⁷ Odluka o merilima za utvrđivanje naknade za uređivanje građevinskog zemljišta („Službeni list grada Beograda“ br. 60/09, 6/10, 16/10, 41/10, 45/10, 18/11, 54/11, 17/12, 42/12, 65/12)

Osobe sa autizmom nemaju **pravo na besplatnu vožnju u međugradskom saobraćaju**, kao ni pratilac.

Pri korišćenju auto-puteva u Republici Srbiji, **osobe sa invaliditetom ne plaćaju putarinu** - potrebno je podneti zahtev i sledeću dokumentaciju:

- Rešenje o telesnom oštećenju (preko 80% ili 60% i više donjih ekstremiteta)
- Fotokopiju lične karte
- Fotokopiju saobraćajne dozvole vozila koje se vodi na osobu sa invaliditetom

Ako se vozilo ne vodi na osobu sa invaliditetom, spremite sledeću dokumentaciju:

- Fotokopiju saobraćajne dozvole
- Fotokopiju lične karte staraoca ili člana porodičnog domaćinstva - izvod iz matične knjige venčanih ili rođenih vlasnika vozila
- Fotokopiju lične karte osobe sa invaliditetom

Dokumentacija se podnosi Republičkoj direkciji za puteve, Beograd, ul. Ljube Čupe br. 5, tel: 011/ 3084-246. Zahtev se predaje početkom kalendarske godine. Nalepnica i dozvola (tj.kartončić) važe godinu dana i pokazuje se svaki put na naplatnoj stanici kada se koristi auto-put. Pri ostvarivanju ovog prava, osoba sa invaliditetom mora da bude u vozilu.

Pravo na popust od 30% za plaćanje usluga u sistemu objedinjene naplate preko uplatnica Infostana.

Zahtev za subvenciju podnosi se u radnim jedinicama JKP "Infostan" na opštini na čijoj teritoriji se nalazi stan, ili preko Centra za socijalni rad, uz poslednji račun Infostana, fotokopiju lične karte i rešenje o ostvarenom pravu na tuđu negu i pomoć. Ova subvencija se odnosi na grad Beograd.

Pravo na popust na plaćanje **troškova električne energije**: radi ostvarenja popusta, Gradskom centru za socijalni rad treba dostaviti: fotokopiju rešenja o ostvarenom pravu na tuđu negu i pomoć i poslednji ček, fotokopiju lične karte OSI (prva i druga strana) i poslednji račun za struju.

Kablovski provajderi SBB, KDS i Radijus Vektor daju popuste pri plaćanju usluga. Visina popusta zavisi od stepena oštećenja i interne odluke provajdera.

Fiksna telefonija Telekom Srbija odobrava popust od 50% na telefonsku pretplatu i 300 besplatnih impulsa za punoletne osobe sa invaliditetom. Potrebno je obratiti se najbližem korisničkom servisu Telekoma, uz sledeću dokumentaciju: fotokopija lične karte nosioca pretplate (prva i druga strana), fotokopija rešenja o ostvarenom pravu na tuđu negu i pomoć i račun za telefonsku pretplatu koji se vodi na osobu sa invaliditetom.

Mobilna telefonija Srbije - pretplata od 50 dinara sadrži 25 minuta besplatnih poziva i 25 besplatnih poruka. Pri sklapanju Ugovora potrebno je priložiti sledeću dokumentaciju: rešenje o invaliditetu Uprave za boračku i invalidsku zaštitu, gradske ili opštinske uprave, važeću ličnu kartu, legitimaciju za prevoz, overenu za tekuću godinu. U slučaju da lice sa invaliditetom nije u mogućnosti da lično potpiše ugovor, to će moći da uradi lice sa ovlašćenjem overenim u sudu.

Prema Uredbi o utvrđivanju mera podrške i bližih uslova u pogledu kriterijuma za određivanje ugroženih potrošača pri **nabavci opreme za prijem signala digitalne televizije**, korisnici uvećanog dodatka za tuđu negu i pomoć imaju pravo na besplatno dobijanje uređaja. Do 30.06.2015. godine moraju podneti zahtev prema mestu prebivališta u nadležnoj filijali PIO-a ili Centra za socijalni rad (u zavisnosti od toga preko koje ustanove se ostvaruje pravo).⁵⁸

---

58 Uredba o utvrđivanju mera podrške i bližih uslova u pogledu kriterijuma za određivanje ugroženih potrošača pri nabavci opreme za prijem signala digitalne televizije

Član 6. predviđa da ugroženi potrošač podnosi prijavu za dodelu STB uređaja prema prebivalištu, u nadležnoj filijali Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje ili Centra za socijalni rad, na obrascu 1, koji je sastavni deo ove Uredbe.

Prijava sadrži:

- Ime i prezime podnosioca prijave
- Jedinstveni matični broj građanina
- Adresu stanovanja i dostavu STB uređaja
- Podatke o ostvarenom pravu na uvećani dodatak za tuđu negu i pomoć
- Podatke o visini penzije

Ugroženi potrošač, uz prijavu podnosi i:

- Ličnu kartu na uvid
- Rešenje o ostvarivanju prava na novčanu socijalnu pomoć Centra za socijalni rad za korisnike prava na novčanu socijalnu pomoć
- Rešenje o ostvarivanju prava na dodatak za pomoć i negu drugog lica, odnosno prava na uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica Centra za socijalni rad, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Pokrajinskog sekretarijata za zdravstvo, socijalnu politiku i demografiju i Sekretarijata za socijalnu zaštitu - za korisnike prava na dodatak za pomoć i negu drugog lica
- Rešenje o ostvarivanju prava na novčanu naknadu za pomoć i negu drugog lica Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje
- Ček od penzije koja je isplaćena u mesecu koji prethodi tekućem mesecu - za korisnike prava na penziju

- Dokaz o broju članova domaćinstva odnosno izjavu dva svedoka datu pred nadležnim organom - za korisnike prava na penziju. Centri za socijalni rad i filijale Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje do 5. u mesecu za prethodni mesec dostavljaju nadležnom ministarstvu podatke o licima koja su podnela prijavu za dodelu uređaja i koja ispunjavaju uslove.

Ministarstvo podatke dobijene iz Centra za socijalni rad i filijala RF PIO-a prosleđuju ponuđaču sa kojim je zaključen ugovor o javnoj nabavci uređaja. Na osnovu podataka dobijenih od Ministarstva, dobavljač šalje STB uređaje ugroženim potrošačima na kućnu adresu.

UDRUŽENJA I INSTITUCIJE ZA ZAŠTITU PRAVA

Na teritoriji Republike Srbije postoji nekoliko udruženja koja se bave zaštitom prava osoba sa autizmom i kojima se možete obratiti:

- Savez udruženja Srbije za pomoć osobama sa autizmom, Beograd, ul. Gundulićev venac 38, tel: 011/3392-683, autizamsrbija@sbb.rs

Udruženja, članovi Saveza:

- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Beograd, Gandijeva 56,lok.1,Novi Beograd, tel: 011 228 07 47; 064 305 29 54; 064 218 93 43, web: www.autizambg.org.rs e-mail: autizambg@gmail.com
- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Pančevo, ul. M.Bojića 3-28 tel: 065/361-6011, 064/866-2576 e-mail: miladink@bisinter.net
- Uruženje za pomoć osobama sa autizmom, Sremska Mitrovica, ul. Vodna 40/23, tel: 022 / 622 869 , mob: 063 858 88 11, e-mail: sasa.branko@gmail.com
- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Novi Sad, ul.Bate Brkića 12, tel: 021/527-858, mob: 060/5477015 e-mail: autizamns@gmail.com
- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Subotica, ul. Zelengorska br.23, tel: 0600820040, e-mail: autizam.subotica@gmail.com
- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Kragujevac, ul. Suvoborska 3, ulaz 2, stan 23, tel: 034/318-568, mob:064/169-70-51, e-mail: autizamkg@gmail.com
- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Kraljevo, ul. Čibukovačka 87, tel:063/597135, e-mail:avnet@open.telekom.rs

- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Kruševac, ul. Blaže Dumovića 68, tel: 037 3421635, mob: 069 53 73 903, e-mail: s.bisercic@yahoo.com
- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Užice, ul. Erska br.23, tel: 0655515581, e-mail: udruz.autizamue@gmail.com
- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Čačak, ul. 412 br.3, tel: 0628084488, 032824168, e-mail: vesnadojcilo@gmail.com
- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Šabac, ul. Dragiše Penjina br.31, tel: 0644152584, www.autizamsabac.org.rs, e-mail: mirjana.ignjatovic@stat.gov.rs
- Udruženje za pomoć osobama sa autizmom, Jagodina, ul. Braće Dirak 45, tel:0643883674, e-mail: autizamjagodina@yahoo.com

Ukoliko smatrate da je Vaše dete diskriminisano i da mu je povređeno neko od garantovanih prava, možete se obratiti:

- **Povereniku za zaštitu ravnopravnosti**, koji je ovlašćen da sprovodi postupak po pritužbama u slučajevima diskriminacije osoba ili grupe osoba koje povezuje isto lično svojstvo. Poverenik je nadležan da prima i razmatra pritužbe zbog diskriminacije, daje mišljenja i preporuke u konkretnim slučajevima diskriminacije i izriče zakonom utvrđene mere.⁵⁹

Poverenik takođe raspolaže i kancelarijom za prijem građana koja se nalazi u ulici Nemanjina 22-26, u Beogradu. Prijem građana u okviru kancelarije je utorkom i četvrtkom. Neophodno je prethodno zakazati sastanak telefonom, na brojeve: +381 11 243 80 20, +381 11 243 64 64, e-mail: poverenik@ravnopravnost.rs

Zaštitniku građana, ako smatrate da ste u ostvarivanju prava oštećeni pošto organi uprave nisu korektno ili uopšte primenili propise Republike Srbije i ako ste prethodno pokušali, a niste uspeli da prava ostvarite pred nadležnim državnim organima.

Beograd, ul. Deligradska br. 16, tel: 011/ 2068 100, faks: 011/20 68-182, e-mail: zastitnik@zastitnik.rs

---

⁵⁹ Zakon o zabrani diskriminacije ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009).

PREPORUKE I KORIŠĆENA LITERATURA

- Ustav Republike Srbije, „Službeni glasnik RS“ br.98/2006
- Zakon o zabrani diskriminacije, „Službeni glasnik RS“ br.22/2009
- Zakon o zabrani diskriminacije osoba sa invaliditetom, „Službeni glasnik RS“ br.33/2006
- Povelja o pravima osoba sa autizmom, Hag, 1992.
- Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom, 2006.
- Nacionalni plan akcije za decu 2004-2015.
- Podrška u učenju deci sa poteškoćama iz spektra autizma (original: Teaching young children with autistic spectrum disorders to learn, A practical guide for parents and staff in mainstream schools and nurseries), Liz Hannah
- Priručnik za prvih 100 dana, Autism speaks (Saradnici na srpskoj verziji priručnika Veronika Išpanović, Milica Pejović-Milovančević, Vesna Petrović, Nada Dragojević)
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“ br.72/2009, 52/2011, 55/2013)
- Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite („Službeni glasnik RS“ br.42/2013)
- Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju („Službeni glasnik RS“ br.18/2010)
- Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“ br.55/2013)
- Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“ br.55/2013)
- Zakon o visokom obrazovanju („Službeni glasnik RS“ br.76/05)
- Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom („Službeni glasnik RS“ br.115/05,107/09)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službeni glasnik RS“ br.107/05)
- Odluka o učešću osiguranih lica u troškovima zdravstvene zaštite („Službeni glasnik RS“ br. 71/05)

- Zakon o pravima pacijenata („Službeni glasnik RS“, br. 45/2013)
- Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službeni glasnik RS“ br.107/2005)
- Zakon o radu (“Službeni glasnik RS br.24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014)
- Zakon o socijalnoj zaštiti („Službeni glasnik RS“ br. 24/2011)
- Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju („Službeni glasnik RS“ br.34/03, 64/04, 84/04)
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom („Službeni glasnik RS“ br. 36/2009, 32/2013)
- Porodični zakon RS („Službeni glasnik RS“ br. 18/2005, 72/2011)
- Zakon o vanparničnom postupku („Službeni glasnik SRS br.25/82 i 48/88 i „Službeni glasnik RS“, br.46/95-dr.zakon, 18/2005-dr.zakon, 85/2012, 45/2013-dr.zakon i 55/2014)
- Zakon o porezu na upotrebu, držanje i nošenje („Službeni glasnik RS“ br.101/2010)
- Carinski zakon („Službeni glasnik RS“ br.18/2010, 111/2012)
- Odluka o merilima za utvrđivanje naknade za uređivanje građevinskog zemljišta („Službeni list grada Beograda“ br. 60/09, 6/10, 16/10, 41/10, 45/10, 18/11, 54/11, 17/12, 42/12, 65/12)
- Izjava iz Salamanke,UNESKO, Svetska konferencija 1994.

Republika Srbija
Ministarstvo kulture
i informisanja

Projekat INFORMATOR ZA POŠTOVANJE
PRAVA I PROCEDURA OSOBA SA
AUTIZMOM I NJIHOVIH PORODICA
finansijski je podržalo Ministarstvo
kulture i informisanja